

Харіна О. І.,
учитель української мови та літератури,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, “учитель-методист”,
Бердянська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №16
з поглибленим вивченням іноземних мов
Бердянської міської ради Запорізької області

**“КРАСА ДУШІ, КРАСА ЛЮБОВІ” (ЗА ПОВІСТЮ О. ОГУЛЬЧАНСЬКОГО
“СТЕПОВА ПРИНЦЕСА”): МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ**

Важлива роль у формуванні літературної компетентності школярів належить урокам літератури рідного краю. На нашу думку, у школах Бердянська на уроках літератури рідного краю обов'язково треба знайомити школярів середньої ланки з творчістю відомого педагога, журналіста, краєзнавця, члена Спілки письменників України (з 1967 року), автора 18 художніх творів і 7 науково-популярних видань, телефільму “Билиці Азовського моря”, лауреата Запорізької обласної літературної премії імені Василя Лісняка Олексія Яковича Огульчанського. Велика шана науковцям Ользі та Андрієві Будугаям, бердянським журналістам, які сприяли виданню твору талановитого автора з нагоди 105-річчя. Це остання повість О. Огульчанського, що йшла до читача 31 рік, що, за його ж словами, прищеплює їм “бацилу непосидючості й дослідництва”, це “Степова принцеса”. “Активна дослідницька праця О. Огульчанського давала сюжети для його пригодницьких повістей. Його твори знайомлять юних читачів з природними багатствами і культурними досягненнями нашого краю, їх природність і переконливість зумовлена цікавим фактичним матеріалом, документальною основою”, – пише Ольга Будугай [1, 154]. Письменник дуже любив неозорі простори Азовського моря й таврійських степів, зображав їх ледь не на кожній сторінці своїх творів, причому в різні пори року. Його повісті пізнавальні, повчальні, цікаві, виховують спостережливість, повагу до людей праці, любов до всього живого, порушують важливі екологічні проблеми, оспівують красу й багатство Приазов'я.

У контексті вище зазначеного пропонуємо види роботи над пригодницькою повістю Олексія Огульчанського “Степова принцеса”.

“Чарівна скринька”

Цікавий методичний прийом, що дозволяє не тільки перевірити знання тексту художнього твору, а й розвивати різні види пам'яті учнів основної школи:

1. Морквина-картопелька (саме нею під час першої зустрічі щедро пригощав Юрка-морячка Васько-морквина). 2. Низка в'ялених бичків (цей гостинець привіз сім'ї Мишка Юрко). 3. Макушатник (снасть на коропа). 4. Батіжок (це “конячий ключ запалювання”). 5. Вербка (вона красується біля воріт кожного мешканця Доброводівки). 6. Цукор-рафінад (ним бригадир пропонував пригостити Буяна). 7. Зайчик (його сплутав Васько із невеликою сірою ганчіркою). 8. Яблука (з них зняли пробу хлопці в господі садівника). 9. Кролики (їх було намальовано на воротах Василя-морквоїда). 10. Картопля, пиріжки з абрикосами, узвар (цими стравами пригощала куховарка хлоп'ят).

Навчальна ситуація перевірки знання тексту художнього твору передбачає **літературний диктант**. Альтернативним до попередніх може бути прийом **розташуй у правильній послідовності** (установити послідовність розділів пригодницької повісті “Степова принцеса”).

Доречними, на нашу думку, є випереджальні завдання (як групові, так і індивідуальні), що передбачають елементи дослідження:

Хто більше? Випишіть фразеологізми з повісті (поясніть їх значення, користуючись фразеологічним словником, чи напишіть твір-мініатюру за одним із них, за бажанням створіть малюнок).

Троянди й виноград: феномени естетичного і прагматичного в літературі та культурі

Повість багата на стійкі сполучення слів (їх, за нашими підрахунками, близько сорока), з якими учні в російськомовному оточенні знайомі недостатньо, тож можна запропонувати стисло передати зміст твору, використавши всі виписані фразеологізми, це розвиватиме й збагачуватиме мовлення дітей.

Випишіть прислів'я й приказки (пригадайте, чим відрізняються прислів'я й приказки, розтлумачте їх значення, покликаючись на зміст повісті).

Випишіть назви птахів, тварин, риби, що водяться в степовій місцевості, з якими ви знайомі, про яких чуєте вперше? Кого з них, на вашу думку, автор описує найбільш вдало? Перекажіть чи прочитайте виразно відповідний епізод.

Пізнавальними будуть і завдання:

Знайдіть описані автором звичай і повір'я, пов'язані з рослинним і тваринним світом нашого краю, додайте ті, про які знаєте з розповідей рідних.

Випишіть прізвиська людей і клички тварин, використані у творі, поясніть доречність їх уживання.

Виховуватиме любов школярів до рідного слова завдання **знайти художні засоби, зокрема й метафори**, у тексті повісті та пояснити їх роль.

Повість О. Огульчанського "Степова принцеса" багато ілюстрована роботами Бердянського художнього музею імені І.І. Бродського, тож для учнів, які відвідують художню школу, актуальною буде творча робота у форматі порівняння опису степової повені талановитим прозаїком і відомим пейзажистом Жарковим В.М. (полотно "Дорога в дощ").

При аналізі героїв художнього твору в нагоді стане метод **"Піраміда твору"**
ЮРКО

Приморський мешканець
Доброводівка. Степове безмежжя
Хлопець зачарований морською таїною
Степове село. Пошуки степової принцеси
Жнива. Колосисте море пшениці. Бажання залишитися
Степ, море поруч. Комусь – хліб, іншому – рибки.

Удома прагнеться подорожей – у дорозі згадується домівка, рідні

На підсумковому етапі ефективним є прийом **"Снігова куля"**. Наприклад. Слово – **Мишко Козаченко**. Речення – **Хлопець із села Доброводівка. Дружелюбний, щирий, романтичний, любить пригоди**. Питання – **Як Мишкові з Юрком вдалося знайти Степову принцесу?** Відповідь – **Хлопці дуже допитливі, уважні, прискіпливо аналізують і зіставляють факти, мають гарні знання з ботаніки та зоології.**

Прийом "Криголам"

Сонячний	Мрійливе
Тасмичний	Обворожливе
Енергійний	Романтичне
Поетичний	Емоційне

Інтерактивний прийом "Кубування"

Запропоновану методику можна застосувати на етапі усвідомлення, закріплення та контролю знань. Опиши це. **Васька-морквоїд** – один із героїв повісті **О. Огульчанського "Степова принцеса"**. Засоціюй це. **Господар**. Порівняй це. **Відповідально, дбайливо ставиться до всього, як дорослий досвідчений хазяїн**. Проаналізуй це. **Працелюбний, ощадливий, відповідальний, відвертий, щирий, прискіпливий, натхненний, гарний**. Аргументи "за". **Працелюбність, ощадливість** допомагає здійснити життєві плани, стати заможним.

Олексій Якович Огульчанський – унікальна постать на літературній карті Бердянщини. Його пригодницькі дитячі повісті культивують добро, щирість, учать, що

“краса душі, краса любові – найвища на землі краса” (В. Сосюра). Тож вивчення цих творів стане окрасою курсу літератури для учнів 5-8 класів.

Література

1. Огульчанський Олексій. Степова принцеса: повісті. Мелітополь, 2018. 168 с.

Харлан О. Д.,

доктор філологічних наук,

Бердянський державний педагогічний університет

ТАЄМНИЦЯ ЯК (НЕ)ПАМ'ЯТЬ У ПРОЗІ ПРО МИСТЕЦТВО (РОМАНИ ЄВГЕНІЇ КОНОНЕНКО “ЖЕРТВА ЗАБУТОГО МАЙСТРА” І ТРЕЙСІ ШЕВАЛЬЄ “ДІВЧИНА З ПЕРЛОВОЮ СЕРЕЖКОЮ”)

У романах Євгенії Кононенко “Жертва забутого майстра” (2007) [2] і Трейсі Шевальє “Дівчина з перловою сережкою” (1999, український переклад 2016) [4] об’єктом художнього осмислення є митці і твори мистецтва. Євгенія Кононенко звертається до постаті Йогана Георга Пінзеля, скульптора першої половини XVIII ст., твори якого частково збереглися до нашого часу. Трейсі Шевальє бере за основу життя нідерландського художника XVII Яна Вермеєра та історію створення картини “Дівчина з перловою сережкою”. Для цих творів характерне поєднання, серед інших, історичного й детективного жанрів.

Одним із важливих сюжетотвірних елементів у історичній і детективній прозі є мотив таємниці. Якщо в історичних творах таємниця зумовлена характером подій, що відбуваються в минулому і через це не завжди достовірно відтворюються з плином часу, то в детективах “таємниця носить не абсолютний, а відносний характер, будучи наслідком поєднання об’єктивних обставин і певного злого наміру, а її вирішення можливе і посилено для людини, що здатна зібрати воедино розсіяну по частинах інформацію і правильно осмислити її” [3].

Роман Євгенії Кононенко – це розповідь про пошуки духовних і матеріальних слідів Майстра. Пінзель, як автор унікальних не тільки для свого часу скульптур, став відомим для загалу тільки у другій половині XX ст. – скульптор світового рівня був забутий більше як на 300 років. Як відомо, біографія Пінзеля містить багато невідомих сторінок [1], і цей “прихований” життєпис, з одного боку, не дає нам можливості бачити повноцінну картину життя скульптора, але, з іншого, таємниця стає причиною особливого ним зацікавлення. Те ж саме стосується і творів Майстра: скульптури зберігаються в музеях Львова, Тернополя, Івано-Франківська та ін., але невідомими залишаються його ранні твори, ще більше знищено. Євгенія Кононенко використовує таємницю (з елементами містики) як основу для творення сюжету, розвиваючи його в двох основних часових площинах – Друга світова війна і сучасність.

У творі Трейсі Шевальє маємо художню спробу розкрити таємницю моделі картини Яна Вермеєра “Дівчина з перловою сережкою”. Історія написання одного з найвідоміших полотен митця поєднується із зображенням життя міста Делфта середини XVII ст. Роман прочитується як історичний текст, але тут присутні роздуми про важливість і можливість інтерпретації історії, природу пам’яті, амбівалентність сприйняття однієї й тієї ж події.

Таким чином, мотив таємниці стає важливим сюжетотвірним чинником у романах про мистецтво. Таємниця біографії, відсутність відомостей про історію створення предмета мистецтва сприяє актуалізації художнього і мнемонічного моделювання.